

Key words: political corruption, methodology of political research, neo-institutionalism, informal political institutions.

УДК 328.122(477)

Є.Ю. Левенець

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ КОАЛІЦІЙ В УКРАЇНІ

Проаналізовано фактори, які впливають на формування парламентських коаліцій в Україні. Серед них – наявність неопатримоніального (гібридного) політичного режиму, підміна формальних інститутів неформальними, недостатній рівень «інституціоналізації влади». Тому нестабільність парламентських коаліцій в Україні є логічним наслідком девальвації ролі парламенту як політичного інституту.

Ключові слова: парламентська коаліція, формальні та неформальні політичні інститути, гібридний (неопатримоніальний) політичний режим.

Одним з яскравих проявів сучасної вітчизняної політики є систематичне порушення парламентських процедур і спори про наявність (відсутність) парламентської коаліції, що обертається вкрай низьким рівнем довіри до парламенту і низькою легітимністю власне парламентських рішень. При цьому у суспільстві поширеною є думка, що стан парламенту відображає стан суспільства. Проте наскільки об'єктивною є подібна розбалансованість парламенту? Чи могла Україна мати якісно інші парламентські коаліції? Підстави їх утворення і функціонування проаналізуємо в межах цієї публікації.

Підходи до визначення поняття «політична коаліція». У політичній науці поняття «політична коаліція» належить до сфери розподілу владних ресурсів і стосується насамперед політичних груп, які мають спільні (в ідеалі) політичні інтереси. При цьому науковці зазвичай оперують поняттями «політичні коаліції», «парламентські коаліції» та «урядові коаліції», «політичні блоки».

«Коаліції – це групова впорядкованість в просторі боротьби за владу. Тут визначаються правила, угоди і уявлення про те, хто яку позицію може займати, хто може утримувати бажану позицію і хто її може змінювати. Досягаються угоди і закріплюються норми, що вважати правильним, належним, ефективним і належним. Виробляються тимчасові угоди про те, як слід взаємодіяти і пристосовувати свою поведінку один до одного, як починати і закінчувати взаємодії, як дотримуватися прийнятих на себе зобов'язання. Узгоджуються і взаємність перспектив, і взаємодоповнюючі ролі» [1, с. 20].

По суті продовженням політичних коаліцій є парламентські коаліції. На думку В. Мироненка, «під парламентською коаліцією слід розуміти угоду політичних партій, представлених у законодавчому органі, щодо формування уряду, визначення програми його діяльності, розподілу посад між її учасниками в органах законодавчої і виконавчої влади та механізми сприяння діяльності коаліційного уряду» [1, с. 23].

Поряд з поняттям «політична коаліція» науковці артикулюють поняттям «політичний блок». За твердженням Т. Шмачкової, «політичний блок – це відображення блоку соціального. Блок визначається як досить стабільна система відносин панування, спілок, поступок різних соціально-політичних груп (домінуючих і підлеглих). Усередині політичного блоку місця і ролі свідомо нерівні: домінуюча група (партія) нав'язує свої фундаментальні інтереси і концепції економіко-соціального та політичного розвитку;

«Союзні» групи найчастіше виявляють свій основний інтерес в досягненні всім блоком гегемонії в партійній системі; групи-«реле», займаючи навіть дуже підлегле місце, можуть відігравати важливу роль у популяризації загального компромісу, запропонованого блоком (функція «паблісіті»). Вся ця структура будується за участю самих підлеглих, зазвичай явно міноритарних компонентів, чий інтерес найменш задоволений, хоча і приймаються в якійсь мірі до уваги. Останні беруть участь в блоці в силу обставин, які змушують їх робити це. На відміну від властивої блоку структури домінант і диктату критеріями коаліції (союзу) є консенсус і компроміс, баланс інтересів і рівноправність всіх партнерів незалежно від масштабів їх впливу» [2].

Тобто формування коаліцій та блоків – це необхідна умова для реалізації групових інтересів у політиці незалежно від типу партійної системи чи форми державного правління. Водночас особливості їх формування та діяльності істотно відрізняються в сталих демократіях та країнах молоді демократії. Це обумовлено, на наш погляд, специфікою наявних політичних інститутів.

Специфіка формування політичних інститутів в Україні. Політичні інститути поділяються на чотири типи: інститути законодавчої влади, інститути виконавчої влади, інститути судової влади, інститути примусу. При цьому, в залежності від типу політичного режиму, мета створення кожної з цих груп інституцій значно відрізняється. «У понятті політичного інституту поєднані організаційний і нормативний аспекти: відповідними інституціями можуть бути установи й організації та правила і норми, згідно з якими дані політичні утворення функціонують» [3, с. 105].

В Україні процеси політичної інституціоналізації характеризуються експортом демократичних інститутів. Зокрема, в основу Конституції 1996 р. була покладена модель 5-ї Республіки у Франції. Тобто в Україні була запроваджена напівпрезидентська республіка, яка до Конституційної реформи 2004 р. і в період 2010-2014 рр. характеризувалася як президентсько-парламентська, а в період 2004 – 2010 рр. і з 2014 р. характеризується як парламентсько-президентська республіка.

Проте імплементація імпортованих демократичних інститутів в Україні обумовлена іншими соціально-економічними процесами. Подібне поєднання політичних інститутів і соціокультурних характеристик суспільства унеможливило утвердження в Україні лінійної моделі розвитку, як це відбулося в країнах ЦСЄ.

Відтак в Україні утвердився неопатримоніальний (гібридний) режим, для якого характерна суміш демократичних і авторитарних організаційних рис, які формально суперечать одне одному. Гібридний режим характеризується співіснуванням номінально демократичних інститутів – багатопартійною системою, конкурентними виборами, законодавчим органом – із постійними практиками авторитарного управління. Останній призводить до систематичної зміни правил, забезпечених демократичними принципами. У той час як специфічне поєднання формальних і неформальних інститутів на сьогодні широко визнається характерною рисою цих режимів, більше оспорується представлення новизни гібридних режимів на політичній мапі світу [3, с. 99-100].

В основі пострадянського неопатримоніалізму як політико-економічного порядку, який визначає характеристики політичних режимів і механізми державного управління, лежать наступні принципи: отримання ренти представляє собою головну мету і основну мету отримання управління державою на всіх рівнях; механізм влади і управління тяжіє до ієрархії («вертикаль влади») з єдиним центром прийняття рішень, які прагнуть до монопольного положення; автономія економічних і політичних акторів всередині країни по відношенню до даного центру носить умовний характер і може бути довільно змінена і / або обмежена; формальні інститути, які визначають рамки здійснення влади і управління, являють собою побічний продукт розподілу ресурсів всередині «вертикалі влади»: вони мають значення як «правила гри» лише тією мірою, в якій сприяють (або як мінімум не перешкоджають)

вилученню ренти; апарат управління в рамках «вертикалі влади» розділений на конкуруючі за доступ до ренти організовані структури і неформальні кліки [4, с. 10-11].

Якщо поглянути на безліч «нових демократій» 90-х рр. ХХ ст. (як трактувалися тодішніми вченими новостворені та перехідні держави), то саме «пошкодження» конституційно-правових засад і часткова нейтралізація механізмів стримування влади – є провідною проблемою цих країн на шляху демократичної консолідації, а також ознакою, що найчастіше характеризує гібридні режими. Нехтування ліберально-конституційними механізмами, яке часто виправдовується посиленням на принципи прямої демократії, знаходиться в тісному відношенні з центральною особливістю гібридного типу режиму. Мова йде про спосіб інституціоналізації, який вирізняє гібридний режим від усіх інших типів політичного режиму, а його демократичний субтип – від конституційно-правової (ліберальної) демократії [5, с. 20].

Подібна логіка лягла в основу формування парламентських коаліцій. Тобто в державі є неформальне інституційне «ядро» (в Україні воно представлене фінансово-промисловими групами – Є.Л.), які й сформували фактичну конституцію неопатримоніального політико-економічного порядку, навколо якого правлячими групами формується «оболонка» таких формальних інститутів, як офіційна конституція та система електорального відбору. Ця «оболонка», за висновком В. Гельмана, аж ніяк не є тільки лише «димовою завісою», покликаною прикрити непривабливий вигляд неопатримоніалізму: вона є інструментом «авторитарного поділу влади» (authoritarian powersharing), почасти знижує ризики зміни режиму і підтримує баланс сил акторів, що входять до складу «виграшною коаліції» [4, с. 31-32].

Якщо екстраполювати ці процеси на вітчизняну суспільно-політичну дійсність, то принципи демократії як то поділ влади, демократичні вибори та інші форми політичної участі, політичний плюралізм, зафіксовані у конституції, були накладені на несформоване громадянське суспільство. Іншими словами, громадяни не мали навичок користування наданими їм політичними правами. Саме тому в Україні найрозвиненішою формою політичної участі стали вибори до представницьких органів влади, а не членство у політичних партіях. Однак за наявності неефективних форм політичної відповідальності політичних акторів вибори – як форма політичної участі не стали ефективним механізмом впливу на органи державної влади. Очевидно, що для ефективного впливу суспільства тільки виборів виявилось вкрай недостатньо. Наслідком подібної невідповідності стало фактичне витіснення на периферію організацій громадянського суспільства, профанація партійної системи і формування описаного вище неопатримоніального режиму.

Суть в тім, що процеси первинного нагромадження капіталу в Україні відбулися у вкрай стислі терміни. Адже, знову ж таки на відміну від країн сталої демократії – де ці процеси є результатом так само більш, ніж столітнього історичного процесу, в Україні нагромадження капіталу відбулося за рахунок роздержавлення колективної власності. Залишимо поза увагою у який спосіб відбувалися ці процеси, але наслідком стала диспропорція (фактично прірва) між рівнем розвитку громадянського суспільства і фінансово-економічним сектором суспільства. Внаслідок вкрай сумнівної з точки зору соціальної справедливості моделі приватизації (в Україні була застосована «ваучерна модель») відбулася монополізація економіки доволі консолідованими фінансово-промисловими групами (ФПГ) [6]. Їх кількість вар'юється від кількох десятків (за президентства Л. Кучми) до п'яти-семи (за президентства В. Януковича) [7]. За своїми фінансовими можливостями їх вплив неспівмірний з впливом громадських організацій. Цілком логічно, що у цьому своєрідному суперництві по «відвойовуванню» сфер компетенції у держави перемогу здобули саме ФПГ. Наслідком стало формування «під себе» механізмів електорального відбору, коли головним критерієм вибору тієї чи іншої

виборчої системи став критерій її спроможності гарантувати збереження влади фінансово-промислових груп у представницьких органах влади. А суспільство, по суті, опинилося на периферії процесів здійснення державної політики.

Тобто у випадку України, маючи неопатримоніальний (олігархічний) різновид гібридного режиму, призначенням інституцій є, по-перше, гарантія відтворення влади фінансово-промислових груп, по-друге, для легітимації влади фінансово-промислових груп, по-третє, їх зовнішня форма, яка виявляється у публічних коаліційних угодах, все ж покликана надати зовнішньої легітимності політичному режиму (для своєрідного «збереження обличчя перед Заходом»).

Формальні та неформальні коаліції українського парламенту. Зауважимо, що поняття «парламентська коаліція» відсутнє у законодавстві країн світу, оскільки створення парламентської коаліції майже не регулюється законодавчо. В Україні Конституція передбачає створення за результатами виборів і на підставі узгодження політичних позицій коаліції депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (ст. 83). Поняття коаліції визначалося також у Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р., відповідно до ст. 61 якого було визначено, що коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді – це сформоване за результатами виборів і на підставі узгоджених політичних позицій та на засадах, встановлених Конституцією України і Регламентом, об'єднання депутатських фракцій, народних депутатів, до якого входить більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради.

Крім того поняття «коаліція» зафіксовано у деяких нормах законодавства. Так, у рішенні Конституційного Суду України у справі про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України від 17 вересня 2008 р. зазначено, що під коаліцією слід розуміти: «сформоване на встановлених Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України засадах об'єднання за результатами виборів кількох депутатських фракцій, кількість народних депутатів України в яких становить більшість від конституційного складу Верховної Ради України, які (депутатські фракції) на основі узгодження політичних позицій погодилися на спільну парламентську діяльність».

Іншими словами, для позначення парламентської коаліції в Україні вживається поняття «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді» – це добровільне об'єднання депутатських фракцій, яке формується у Верховній Раді за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій. Це угода між двома або кількома представниками у парламенті (політичними партіями) про спільне утворення уряду та участі у ньому» [1, с. 21].

Зауважимо, що неформальні коаліції існували у Верховній Раді від формального запровадження політичного плюралізму, тобто від першого скликання. І це цілком нормально. Однак, якщо у парламенті перших скликань політичні дискусії велися навколо принципів розвитку держави, поступово акцент політичних дискусій змінився у простір економічних інтересів. А передвиборчі програми стали виключно продуктами для електорату. Після проходження ж до парламенту, парламентські коаліції утворювалися партіями, які представляли часом взаємовиключні політичні позиції. Найбільш показовою була коаліція Партії регіонів та Соціалістичної партії, утворена після парламентських виборів 2006 р., а пізніше коаліція, утворена Партією Регіонів і Комуністичною партією у 2007 р.

Наслідком подібного штучного коаліціювання – утворення коаліцій з міркувань особистої вигоди і на неідеологічній основі призвело до девальвації ролі парламенту. Особливо подібна девальвація проявилася стосовно парламенту періоду президентства В. Януковича: «Сталою тенденцією останніх років було витіснення українського парламенту від виконання його головних, канонічних функцій. Верховна Рада виявилася

позбавленою свого ексклюзивного статусу щодо законодавчої, представницької та установчої функцій. Натомість вона перетворилася в інститут ритуально-публічного презентування ухвалених за межами парламенту рішень», зауважував О. Лісничук [8, с. 94]. Аналогічної точки зору притримується й К. Лавренова, на думку якої «подібна деградація політичних інститутів, а також відсутність у правлячої еліти стратегії розвитку країни, неминуче призводять до ослаблення самої держави, неможливості (та небажання з боку правлячих сил) встановити її правову форму організації, інституціоналізації корупції і криміналізації суспільства й т. ін.» [3, с. 110 – 111].

Водночас відкриті порушення конституційно-правових норм і поступове зміщення прерогатив законодавчої та судової гілок влади на користь виконавчої в гібридних режимах часто бувають зумовлені новою розстановкою політичних, соціальних й економічних сил. У даному випадку неформальні інституції (персоналізм, патронажний клієнтелізм, системна корупція тощо), що відповідають домінуючим неліберальним тенденціям молодих демократій, стають не безпосереднім наслідком автократичного минулого, а, швидше, результатом раціональних стратегій політичних суб'єктів. Це відбувається насамперед тоді, коли гібридні політичні режими, які виникли порівняно нещодавно, потрапляють в економічну, політичну та / чи соціальну кризу й актори вимушені діяти в умовах високої економічної та політичної невизначеності [5, с. 21].

Підсумовуючи, відзначимо, що одним з найважливіших результатів суспільно-політичного протесту 2013-2014 рр., відомих як Революція Гідності, на наш погляд, стало повернення до парламентсько-президентської форми державного правління, яка була відкинута внаслідок своєрідного «повзучого державного перевороту» 2010 р., коли Конституційний Суд України своїм рішенням скасував Конституційну реформу 2004 р. У контексті нашого дослідження цей факт важливий у тому сенсі, що, як відомо, така форма державного правління сприяє залученню значно ширшого кола політичних акторів до ухвалення політичних рішень. А відтак гіпотетично сприяє руйнуванню сформованої за роки незалежності монополії фінансово-промислових груп на політичну владу і змушує політичних акторів до укладання політичних компромісів і коаліціювання. Однак, в Україні через збереження сформованої тими ж фінансово-промисловими групами виборчої системи (мажоритарно-пропорційної), незважаючи на розширення установчих функцій парламенту і запровадження принципів конкурсного відбору до органів виконавчої влади, вплив громадянського суспільства істотно не змінився. Парламентські коаліції, як і раніше, є агентами впливу здебільшого фінансово-промислових груп, які традиційно здебільшого переорієнтувалися на підтримку влади або ж зайняли опозиційну позицію в очікуванні дострокових виборів. Натомість організації громадянського суспільства, незважаючи на зростання їх чисельності і якісні зміни за рахунок широкого волонтерського руху, однак здебільшого використовуються як засоби боротьби за владу. В українських реаліях це означає боротьбу за фінансові потоки. Саме цим можна пояснити сплеск різноманітних громадських організацій, чия діяльність спрямована нібито на боротьбу з корупцією і конфлікт, який виник у цьому зв'язку і стосується пропозицій правлячої парламентської коаліції і самого Президента Порошенка щодо обов'язкового електронного декларування саме цих громадських організацій. Інша, за своїм впливом на слабкі ліберально-демократичні інститути – більш небезпечніша форма конституціоналістського обмеження – «вкорінення» неформальних, найчастіше клієнтелістських структур елітних груп всередину формальних інститутів виконавчої, законодавчої та судової влади. Наслідком цього стає широке розповсюдження корупції в державному апараті. В результаті такого вживлення неформальних принципів у формальні правила, конституційно легітимовані інститути або обмежуються на користь стратегій максимізації прибутку індивідів чи елітних

картелів, або повністю втрачають силу. У цьому випадку політичні лідери звільняються і від горизонтально-демократичного, і від конституційно-правового контролю [3, с. 116].

Тому, поділяючи думку К. Лавренової, вважаємо, що поки що немає достатніх емпіричних підстав стверджувати, що в Україні прогресує інституційна демократизація. Демократичний протестний рух і тиск знизу на державу громадянського суспільства, який тільки пускає свої паростки, автоматично не перетворить гібридний режим на демократичний у найближчі роки. Навіть у випадку демократичних показників політичної системи, зафіксованих річним звітом за 2016 рік (за 2017 р. також – *Є.Л.*), потрібно більше часу, аби демократія інституціоналізувалась і системно консолідувалась [3, с. 157 – 158].

Нестабільність парламентських коаліцій в Україні є комплексною проблемою, яка обумовлена, по-перше, недостатнім рівнем інституціоналізації влади; по-друге, наявною електоральною формулою, яка обмежує можливості впливу електорату на якісний склад партійних списків; по-третє, збереженням все тієї ж мажоритарної складової у виборчій системі, яка підвищує парламентську корупцію і парламентську мінливість; по-четверте, несформованістю цілісної системи стримувань і противаг. Звісно, тут ми перерахували причини інституційного характеру, які обумовлюють домінування ситуативних коаліцій в парламенті.

Тому тільки повернення до Конституції 2004 р. не гарантує таких змін. Глибина проблеми і специфіка сформованої кланово-олігархічної моделі, побороти яку недостатньо лише розширенням політичної конкуренції, все ще зберігає проблему вихолощення нових політичних інститутів специфічними вкрай криміногенними політичними практиками. В державі все ще зберігається вплив «блокуючих чинників» (передусім «склеротичного» впливу великих політико-економічних угруповань, гегемонію популізму тощо). Подібне домінування й надалі не тільки унеможливує повноцінне і відповідальне коаліціювання в парламенті, а й загрожує перетворенням конституційних норм у декорацію, підриває основу потенційної суспільної угоди, нейтралізує перспективи встановлення ефективного демократичного правління в країні.

Список використаної літератури

1. Мироненко В. П. Політико-правові засади формування і діяльності парламентської коаліції: зарубіжний досвід і Україна : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Віталій Петрович Мироненко; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2016. ; Myronenko V. P. Polityko-pravovi zasady formuvannia i diialnosti parlamentskoi koalitsii: zarubizhnyi dosvid i Ukraina : dys. ... kand. polit. nauk : spets. 23.00.02 / Vitalii Petrovych Myronenko; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. - Kyiv, 2016.

2. Шмачкова Т. В. Из основ политологии Запада (Характер режимов, гражданское общество и партийные системы при демократии) [Электронный ресурс] / Т. В. Шмачкова // ПОЛИС. – 1991. - № 2. – Режим доступа : <http://www.politstudies.ru/N2004fulltext/1991/2/15.htm> ; Shmachkova T. V. Iz osnov politologii Zapada (Kharakter rezhimov, grazhdanskoe obshchestvo i partiynye sistemy pri demokratii) [Elektronnyy resurs] / T. V. Shmachkova // POLIS. – 1991. - № 2. – Rezhim dostupa : <http://www.politstudies.ru/N2004fulltext/1991/2/15.htm>

3. Лавренова К. О. Особливості розвитку гібридного політичного режиму в умовах демократизації : дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Катерина Олександрівна Лавренова ; Інститут держави і права ім. В. Корецького НАН України. - Київ, 2017. ; Lavrenova K. O. Osoblyvosti rozvytku hibrydnoho politychnoho rezhymu v umovakh demokratyzatsii : dys. ... kand. polit. nauk : spets. 23.00.02 / Kateryna Oleksandrivna Lavrenova ; Instytut derzhavy i prava im. V. Koretskoho NAN Ukrainy. – Kyiv, 2017.

4. Гельман В. Модернизация, институты и «порочный круг» постсоветского неопатримониализма / В. Гельман. – Санкт-Петербург : Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2015. – 44 с. ; Gelman V. Modernizatsiya, instituty i «porochnyy krug» postsovetskogo neopatrimonializma / V. Gelman. – Sankt-Peterburg : Izdatelstvo Yevropeyskogo universiteta v Sankt-Peterburge, 2015. – 44 s.

5. Меркель В. Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях (II) / В. Меркель, А. Круассан // Полис. – 2002. - № 2. – С. 20–31 ; Merkel V. Formalnye i neformalnye instituty v defektnykh demokratiyakh (II) / V. Merkel, A. Kruassan // Polis. – 2002. - № 2. – С. 20–31

6. Приватизация в странах Центральной и Восточной Европы: первые результаты / ред. С. Глинкина. – Москва : Российская академия наук, Ин-т междунар. экон. и полит. исследований, 1998. – 222 с. ; Privatizatsiya v stranakh Tsentralnoy i Vostochnoy Yevropy: pervyye rezultaty / red. S. Glinkina. – Moskva : Rossiyskaya akademiya nauk, In-t mezhdunar. ekon. i polit. issledovaniy, 1998. – 222 s. ; Особенности приватизации в Центральной и Восточной Европе : реф. сб. / отв. ред. В. А. Виноградов. – Москва : ИНИОН РАН, 2002. – 115 с. ; Osobennosti privatizatsii v Tsentralnoy i Vostochnoy Yevrope : ref. sb. / отв. red. V.A. Vinogradov. – Moskva : INION RAN, 2002. – 115 s.

7. Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991 – 2014) : моногр. / Ю. В. Мацієвський. – Чернівці : Книги – XXI, 2016. – 552 с. ; Matsiievskiy Yu. V. U pasttsi hibrydnosti: zygzagy transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini (1991 – 2014) : monohr. / Yu. V. Matsiievskiy. – Chernivtsi : Knyhy – XXI, 2016. – 552 s.

8. Інституційні зміни політичної системи України: оцінка стану, тенденції розвитку : наук. доп. / за ред. Г. І. Зеленько. – Київ : ІПіЕНД, 2014. – 164 с. ; Instytutsiini zminy politychnoi systemy Ukrainy: otsinka stanu, tendentsii rozvytku : nauk. dop. / za red. H.I. Zelenko. – Kyiv : IPiEND, 2014. – 164 s.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2017 р.

Ye. Levenets

FEATURES OF INSTITUTIONALIZATION OF PARLIAMENTARY COALITIONS IN UKRAINE

Yevgeniia Levenets. Features of institutionalization of parliamentary coalitions in Ukraine. Factors that influence the formation of the parliamentary coalition in Ukraine were analyzed. Forming of coalitions and blocks is a necessary condition for group interests realization in politics regardless the type of the party system or form of state rule. At the same time, the features of their forming and activity substantially differ in permanent democracies and countries of young democracy. Among them - the existence of neopatrimonial (hybrid) political regime, the substitution of formal institutions to informal, insufficient level of "institutionalization of authority". Therefore, unstable of parliamentary coalitions in Ukraine is a logical consequence of the devaluation of the role of parliament as a political institution.

It is conditioned by the specific of present political institutes. One of major results of social and political protest 2013-2014, well-known as Revolution of Dignity, was a return to the semi-president form of state rule, that was throw-away as a result of original "creeping putsch" in 2010, when by the decision of Constitutional Court of Ukraine Constitutional reform was canceled in 2004. Such form of state rule assists bringing in of considerably wider circle of political actors to the acceptance of political decisions. And, consequently, hypothetically assists destruction of the monopoly of financially-industrial groups formed for years independence on political power and makes political actors to the conclusion of political compromises and coalition formation. However, in Ukraine through maintenance of formed by the same financially-industrial groups of the electoral system (majority-proportional), without regard to expansion of constituent functions of parliament and input of principles of competitive

selection to the executive bodies, influence of civil society did not change substantially. Parliamentary coalitions, as well as before, are the agents of influence mostly of financially-industrial groups that traditionally mostly ganged orientation in support power or occupied opposition position in expectant of pre-schedule elections. But organizations of civil society, without regard to the increase of their quantity and quality changes due to wide volunteer motion, however mostly used as facilities of race for power (in Ukrainian realities it means a fight for financial resources). Other, after the influence on weak liberal-democratic institutes - more dangerous form of constitutional limitation is a taking "root" of informal, mostly clientela structures of elite groups inward formal institutes of executive, legislative and judicial power. Wide distribution of corruption becomes the consequence of it in a state machine. As a result of such addiction of informal principles in formal rules, constitutionally legitim institutes or limited in behalf on strategies of maximization of profit of individuals or elite cartels, or fully lose force.

Therefore instability of parliamentary coalitions in Ukraine is a complex problem that is conditioned, firstly, by the insufficient level of power institutionalization; secondly, by the present election formula that limits to possibility of electoral influence on quality composition of party lists; thirdly, by maintenance of all the same majority constituent in the electoral system, that promotes a parliamentary corruption and parliamentary changeability; fourthly, unformed of the integral system of separation of powers.

Depth of problem and specific of the formed clan-oligarchic model, to overcome that only not enough by expansion of political competition, still keeps the problem of emasculation of new political institutes specific extremely criminogenic political practices. Influence of "blackout factors" (foremost "sclerotic" influence of large political and economic groups, hegemony of populism and others like that) is still kept in the state. The like prevailing in future not only does impossible valuable and responsible coalition formation in parliament but also threatens converting of constitutional norms into scenery, undermines basis of potential public agreement, neutralizes the prospects of establishment of effective democratic rule in a country.

Key words: *parliamentary coalition, formal and informal political institutions hybrid (neopatrimonial) political regime.*

УДК 327.8

Н.В. Лепська

ГЕНЕЗА РЕФЛЕКСІЇ КАТЕГОРІЇ «СИЛА» В ГЕОПОЛІТИЦІ

У статті актуалізовано проблему генези категорії «сила» як однієї з фундаментальних в геополітиці. З'ясовується, що сприйняття суб'єктної організації світу через оптику силової демаркації знайшло своє обґрунтування ще в епоху античності, як, приміром, дихотомія «Суші» та «Моря», що увиразнює субстанційний дуалізм і притаманна світовим процесам упродовж тривалої історії людської цивілізації. Звернуто увагу на факт зневажливого ставлення в сучасній теорії геополітики до витоків теоретико-методологічного аналізу силового впорядкування світу, що суттєво обмежує дослідницьке поле геополітичних процесів сьогодення.

Ключові слова: *геополітика, сила, «морська сила», «суходільна сила», закони геополітики, геополітичний простір*

Геополітика є найдавнішою сферою політичної практики і водночас науковою дисципліною останнього покоління. Ще у працях видатних мислителів давнини,